

Вип. 1. 2024. С. 73–80.

4. Аронович Ф. Вибори в Україні під час війни: що каже законодавство. *Українська правда*. 13.12. 2024. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2024/12/13/7488987/>

5. Разумков. Для уникнення різночитань про легітимність президента треба було давно отримати роз'яснення КС. 16.05.2024. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/987246.html>

6. Талдикін О. В. Сучасні недемократичні форми державного (політичного) режиму *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 44–50.

7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>.

9. Веніславський Федір. Припинення вогню не означає скасування воєнного стану. *Укрінформ*. 21.04.2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3961237-venislavskij-pripinenna-vognu-ne-oznaczae-skasuvanna-voennogo-stanu.html>.

Лілія Фокша

доцент кафедри

цивільно-правових дисциплін

ННІ права та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ РУЙНУВАННЯ МАЙНА ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Руйнування майна під час воєнних дій є однією з найгостріших проблем, яка зачіпає як окремих громадян, так і суспільство в цілому. Війна призводить до масового знищення житлових будинків, підприємств, інфраструктури та інших об'єктів власності, залишаючи мільйони людей без засобів до існування. У таких умовах постає необхідність ефективного правового регулювання відшкодування завданих збитків, зокрема через компенсацію, страхування та реституцію.

Цивільно-правові наслідки руйнування майна під час воєнних дій охоплюють широкий спектр питань, які потребують вирішення на рівні національного та міжнародного права. Відшкодування шкоди є не лише питанням справедливості, але й важливим елементом відновлення економіки та соціальної стабільності в країні. Актуальність цієї теми значно зросла в умовах сучасних воєнних конфліктів, зокрема повномасштабної агресії РФ проти України.

На сьогодні в Україні виникає низка проблем у сфері відшкодування збитків, серед яких: відсутність або пошкодження документів, які

підтверджують право власності; складність оцінки завданих збитків; обмеженість державних ресурсів для компенсації; недостатня розвиненість механізмів страхування майна від ризиків війни.

Крім того, міжнародні стандарти, такі як положення Гаазької конвенції 1907 року та Женевських конвенцій 1949 року, встановлюють обов'язок держав забезпечувати захист цивільного населення та відшкодовувати шкоду, завдану під час війни. Проте реалізація цих норм стикається з численними викликами у контексті сучасних збройних конфліктів.

Цивільний кодекс України у ст. 22 передбачає право особи, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, на їх відшкодування [1]. Утім, пряма компенсація за зруйноване майно через воєнні дії досі не має повної нормативної реалізації.

Лише з 2023 року введено в дію Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України» № 2923-IX, який запроваджує єдиний державний реєстр пошкодженого майна, механізм подання заяв через Дію, оцінку збитків та порядок отримання грошової компенсації або житлового сертифіката [2].

Водночас механізм не охоплює всю шкоду – особливо щодо комерційного майна, нежитлових об'єктів, транспортних засобів, нецільового житла.

Перспективними напрямками вдосконалення компенсації, як механізму подолання наслідків руйнування майна, є розширення доступу до державних програм через спрощення процедур, залучення міжнародних донорів (наприклад, механізм «Відновлення України» за підтримки ЄС), та розробка механізмів конфіскації активів рф для фінансування компенсацій.

Компенсація залишається основним інструментом відшкодування, але її ефективність залежить від синхронізації національних та міжнародних механізмів і подолання фінансово-доказових викликів [3].

Страхування майна в Україні регулюється Законом України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР [4]. Цей закон передбачає можливість страхування майна від різних ризиків, включаючи форс-мажорні події. Однак під час війни страхові компанії часто виключають збройні конфлікти з переліку страхових випадків через високий рівень ризику.

В Україні не розроблено страхових продуктів, що покривали б ризики воєнного руйнування, як це практикується у країнах ЄС. Впровадження державного страхування воєнних ризиків, можливість публічно-приватного партнерства у сфері страхування майна від бойових дій є необхідними заходами у сфері реформування страхового ринку в період війни.

Реституція – це відновлення порушеного майнового стану шляхом

повернення в натурі або компенсації [5]. У контексті війни в Україні вона має міжнародно-правовий вимір:

- створено Реєстр збитків, який діє під егідою Ради Європи (2023);
- Генеральна Асамблея ООН у Резолюції A/RES/ES-11/5 (2022) закликала створити міжнародний компенсаційний механізм для України [6];
- ЄСПЛ уже розглядає справи щодо порушення прав власності внаслідок війни (зокрема, справа *Ukraine v. Russia (re Crimea)*) [7].

Питання компенсації шкоди, завданої майну внаслідок війни, потребує системного підходу та багаторівневого захисту. На національному рівні — через ефективні закони, судову практику, реформу страхового сектору. На міжнародному — через репарації, реституцію та участь України в компенсаційних механізмах. Необхідним є удосконалення реєстру пошкодженого майна; розробка механізмів для бізнесу (не лише житлового фонду); імплементація міжнародних стандартів захисту права власності в умовах збройного конфлікту.

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України : Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20>

3. Інститут законодавчих ідей. Реституція, компенсації та репарації: правові механізми відновлення втраченого. Аналітична записка. 2023. URL: <https://izi.institute>

4. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Smartsolutions. Відшкодування збитків, завданих бізнесу війною: перспективи міжнародного компенсаційного механізму. URL: <https://smartsolutions.ua/vidshkoduvannja-zbitkiv-zavdanih-biznesu-vijnoju-perspektivi-mizhnarodnogo-kompensacijnogo-mehanizmu/>
Дата звернення: 06.04.2025.

6. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/ES-11/5 «Подальші кроки щодо зобов'язання Російської Федерації виплатити репарації» від 14.11.2022.

7. European Court of Human Rights. Case of *Ukraine v. Russia (re Crimea)*, Application No. 20958/14.